

แถลงการณ์และข้อเสนอแนะนโยบายจากคณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน (ETOs Watch Coalition) ต่อการส่งเสริมสิทธิในสิ่งแวดล้อมและการจัดการผลกระทบจากการลงทุนข้ามพรมแดน

เสนอในวาระ

การประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 46 ประจำปี 2568

ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ สหพันธรัฐมาเลเซีย

ระหว่างวันที่ 25-27 พฤษภาคม 2568

เรียน ฯพณฯ อันวาร์ อิบราฮิม นายกรัฐมนตรีแห่งสหพันธรัฐมาเลเซีย ในฐานะประธานสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน)

ฯพณฯ เกา กิม ฮวน เลขาธิการสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน)

การประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน (ASEAN Summit 2025) ครั้งที่ 46 ซึ่งจะจัดขึ้นระหว่างวันที่ 25-27 พฤษภาคม 2568 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ภายใต้การนำของมาเลเซียในฐานะประธานอาเซียน เป็นเวทีสำคัญที่ผู้นำอาเซียนจะร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมและผลกระทบจากการลงทุนข้ามพรมแดนที่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของภูมิภาค ปัจจุบันภูมิภาคอาเซียนเผชิญกับความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมที่รุนแรง เกิดจากการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ที่ขาดการควบคุมอย่างเข้มงวด เช่น การทำเหมือง การสร้างเขื่อน และการเกษตรเชิงเดี่ยว ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ สุขภาพ เศรษฐกิจ และชุมชน โดยเฉพาะในลุ่มน้ำโขง ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตของประชากรกว่า 60 ล้านคน

สถานการณ์การลงทุนในโครงการขนาดใหญ่ในภูมิภาคอาเซียนมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงในหลายมิติ ไม่เพียงแต่ด้านสิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม และสุขภาพเท่านั้น แต่ยังรวมถึงมิติความมั่นคงด้วย ตัวอย่างที่ชัดเจนในปัจจุบันคือ การทำเหมืองแร่แร่เอิร์ธและแร่อื่น ๆ ในรัฐฉาน เมียนมา ซึ่งตั้งอยู่บนลำน้ำสายสำคัญ เช่น แม่น้ำกกและแม่น้ำสาย ที่ไหลผ่านสองประเทศระหว่างเมียนมาและไทย การดำเนินโครงการเหล่านี้ก่อให้เกิดมลพิษข้ามพรมแดนทางน้ำ ส่งผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่โครงการและจังหวัดเชียงรายกับเชียงใหม่ รวมถึงสร้างความเสี่ยงต่อระบบนิเวศของลุ่มน้ำโขงในระยะยาวจากการปนเปื้อนสารพิษ ซึ่งยิ่งซ้ำเติมปัญหาที่ชุมชนลุ่มน้ำโขงกำลังเผชิญอยู่ เช่น ผลกระทบรุนแรงต่อระบบนิเวศแม่น้ำโขงจากเขื่อนในลำน้ำสายหลักและสาขา นอกจากนี้ ปัญหามลพิษฝุ่นควันข้ามพรมแดนจากกิจกรรมปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น อ้อย ข้าวโพด และ

ปาล์มน้ำมัน ตลอดจนโรงไฟฟ้าถ่านหิน ได้ก่อให้เกิดวิกฤตฝุ่น PM2.5 และฝุ่นพิษอื่น ๆ ที่รุนแรงในภูมิภาคแม่น้ำโขง รวมถึงการพัฒนาโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่กำลังเกิดขึ้นในหลายประเทศอาเซียน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพประชาชน เศรษฐกิจโดยรวม และอาจนำไปสู่หายนะต่อมวลมนุษยชาติ

ยิ่งกว่านั้น การขยายตัวของอุตสาหกรรมสกัดที่ใช้ทรัพยากรอย่างเข้มข้นในเมียนมา โดยเฉพาะการขุดเจาะก๊าซและการทำเหมืองแร่ผิดกฎหมายที่เพิ่มขึ้นหลังการรัฐประหารเมื่อปี 2564 ซึ่งดำเนินการโดยปราศจากการกำกับดูแลที่เหมาะสม ไม่เพียงแต่ทำลายสิ่งแวดล้อม แต่ยังอาจเป็นเชื้อเพลิงให้เกิดความขัดแย้งติดอาวุธและความไม่มั่นคงในภูมิภาค การกระทำเหล่านี้ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนและความไม่เป็นธรรมในสังคม โดยเฉพาะต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ชนพื้นเมือง และชุมชนเปราะบาง ซึ่งมักเป็นกลุ่มแรกที่เผชิญผลกระทบจากมลพิษและการสูญเสียทรัพยากร

การประชุมสุดยอดอาเซียนในครั้งนี้ (ASEAN Summit 2025) เป็นโอกาสสำคัญที่ผู้นำอาเซียนจะต้องแสดงความมุ่งมั่นในการจัดการปัญหาดังกล่าว ด้วยการพัฒนารอบนโยบายที่มีผลผูกพันทางกฎหมายและกลไกที่โปร่งใส เนื่องจากมลพิษไม่หยุดอยู่ที่พรมแดนของรัฐชาติ ดังนั้น อาเซียนจำเป็นต้องยกระดับความร่วมมือระดับภูมิภาคเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน และความยั่งยืนของประชาคมอาเซียน โดยยึดหลักความเป็นธรรมและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน (ETO Watch Coalition) ขอเรียกร้องให้ผู้นำอาเซียนดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อส่งเสริมสิทธิในสิ่งแวดล้อมและออกมาตรการกำกับการลงทุนข้ามพรมแดน รวมถึงผลกระทบข้ามพรมแดนที่เกิดขึ้น ด้วยข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้:

1) ยกระดับร่างปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิในสิ่งแวดล้อม (Draft ASEAN Declaration on Environmental Rights)

- ผลักดัน “ร่างปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย สะอาด สุขภาพดี และยั่งยืน” (Draft ASEAN Declaration on Environmental Rights) ให้มีผลผูกพันทางกฎหมายเพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชนด้านสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งไปที่การป้องกัน การสร้างความตระหนักรู้ การแก้ไข และการฟื้นฟูเยียวยาปัญหามลพิษข้ามพรมแดน
- บังคับใช้หลักการ “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” (Polluter Pays Principle) เพื่อให้ผู้ดำเนินการ ซึ่งเป็นทั้งรัฐวิสาหกิจหรือภาคธุรกิจเอกชน รับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน
- ปรับปรุงยุทธศาสตร์ความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างอาเซียนและจีน รวมถึงกรอบ ASEAN+ อื่น ๆ ให้มีมาตรการควบคุมผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชนที่เข้มงวด

2) เสริมสร้างกลไกความรับผิดชอบข้ามพรมแดน

- บังคับใช้การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment – SEA) และการประเมินผลกระทบข้ามพรมแดน (Transboundary Environmental Impact Assessment – Tb-EIA) สำหรับโครงการที่มีศักยภาพส่งผลกระทบข้ามพรมแดน เช่น เขื่อนแม่น้ำโขง การเกษตรเชิงเดี่ยว เขตเศรษฐกิจพิเศษ โรงไฟฟ้าพลังงานฟอสซิล โรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ และเหมืองแร่
- พัฒนากฎหมายให้รัฐที่เป็นที่ตั้งของบริษัทแม่ที่มีบริษัทย่อย บริษัทในเครือ หรือห้างหุ้นส่วน หรือมีความเกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานที่ดำเนินการในต่างประเทศและสร้างผลกระทบในประเทศที่รับการลงทุน มีอำนาจกำกับดูแลและ

บังคับใช้มาตรการจัดการผลกระทบจากการดำเนินกิจการในต่างแดน โดยใช้หลักเจาะม่านนิติบุคคล (Piercing Corporate Veil) เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อการละเมิดที่เกิดขึ้น

- พัฒนาระบบตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) เพื่อระบุแหล่งที่มาของมลพิษและผลกระทบจากห่วงโซ่อุปทานของธุรกิจ เช่น การปล่อยสารพิษจากเหมือง คิว้นจากการเกษตรเชิงเดี่ยว เซลล์ และโรงไฟฟ้าพลังงานฟอสซิล

3) กำหนดพื้นที่ที่ต้องห้ามสำหรับกิจกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อม (No-Go Zones)

- ระบุพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางนิเวศวิทยาและวัฒนธรรม เช่น กลุ่มน้ำโขงและถิ่นที่อยู่อาศัยของชนพื้นเมือง เป็นเขตต้องห้ามสำหรับโครงการที่ก่อให้เกิดมลพิษหรือส่งเสริมความขัดแย้งหรืออาชญากรรม (No-Go Zones)
- จำกัดการลงทุนในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง เช่น เมียนมา เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและความมั่นคงของภูมิภาค
- ป้องกันการลงทุนที่อาจสนับสนุนความขัดแย้งติดอาวุธ โดยเฉพาะในเมียนมาหลังการรัฐประหาร

4) ส่งเสริมความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน

- สร้างหลักประกันสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม มลพิษ และสุขภาพ การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และการเข้าถึงความยุติธรรมในกรณีที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน
- กำหนดให้มีระบบรายงานและเปิดเผย รวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลการปล่อยมลพิษที่โปร่งใสและตรวจสอบได้อย่างอิสระ เพื่อให้ประชาชนทราบถึงความเสี่ยงจากมลพิษ

5) ปกป้องสิทธิของประชาชนในการใช้สิทธิปกป้องทรัพยากรเพื่อส่วนรวม

- ยกระดับการปกป้องการใช้สิทธิของนักปกป้องสิทธิมนุษยชน ชนพื้นเมือง ชชาติพันธุ์ และกลุ่มเปราะบาง ซึ่งเป็นแนวหน้าในการปกป้องสิ่งแวดล้อมและผลประโยชน์สาธารณะ ให้ได้รับความปลอดภัยในการใช้สิทธิของตน โดยไม่ถูกคุกคามทั้งทางกายภาพหรือทางกฎหมาย/คดีความ โดยเฉพาะการถูกฟ้องปิดปาก (SLAPP)
- สนับสนุนบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในการรักษาความมั่นคงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

6) การกำกับดูแลการลงทุนข้ามพรมแดนอย่างเข้มงวด

- สนับสนุนให้มีกลไกการตรวจสอบสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้านภาคบังคับ (mandatory Human Rights Due Diligence – mHRDD) ในห่วงโซ่อุปทาน เพื่อให้ภาคธุรกิจรับผิดชอบต่อผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม
- สร้างกลไกตรวจสอบการลงทุนที่โปร่งใสและยั่งยืน เพื่อป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมในอาเซียน
- กำหนดให้ภาคธุรกิจรับผิดชอบต่อผลกระทบจากการลงทุนในพื้นที่ที่มีความเปราะบางหรือมีความขัดแย้งทางอาวุธและอาชญากรรมสงคราม เช่น อุตสาหกรรมเหมืองและก๊าซในเมียนมา

คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบต่อการลงทุนข้ามพรมแดน (ETOs Watch Coalition) หวังเป็นอย่างยิ่งว่าการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน เพื่อให้ภูมิภาคอาเซียนก้าวไปสู่การพัฒนาที่สมดุล

ด้วยการปกป้องสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และสร้างความมั่นคงให้แก่ทุกชุมชนอย่างแท้จริง โดยเราพร้อมให้ความร่วมมือและสนับสนุนทุกฝ่ายในการผลักดันนโยบายเหล่านี้ให้สำเร็จลุล่วงตามเจตนารมณ์ของประชาคมอาเซียน

ด้วยความเคารพ

คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน (ETOs Watch Coalition)

27 พฤษภาคม 2568